

## ОСТВАРИВАЊЕ УЛОГЕ И НАМЕНЕ МАЛОГ РВ У РАТУ

Свако РВ, велико и мало, има одређену улогу у оквиру оружаних снага своје земље. Она је дефинисана не само на основу специфичних захтева војне доктрине те земље и не само на бази оних општих начела која имају универзалну вредност за свако РВ, велико или мало, већ првенствено на бази реалних могућности сваког РВ. То је практично случај са свим РВ у свету, јер се ни једно по својим особинама, јачини и способностима не поклапа са жељама и ставовима војних планера тих земаља. Код малих РВ најбоље је на основу реалних способности земље у реализацији одређеног РВ одређивати и његову улогу и намену, полазити од стварних могућности РВ јер је тако одређена улога реална и зато једино могућна и најбоља. Тако одређена улога и намена РВ често неће бити у складу са неким општим одраније познатим схватањима и погледима на улогу и употребу РВ, која и малом и по способности скромном РВ намењује такве нереалне задатке као што су, на пример, борба за превласт, заштита територије, самостална дејства или велики и тешки задаци из подршке КоВ, као што је изолација бојишта, итд. Нереално одређивање улоге малом РВ условљава и погрешан приступ у решавању низа других питања — оперативне, организацијско-формацијске, материјално-техничке природе, а утиче и на одређивање тактичких поступака, извршавање одређених задатака итд. Ако су те грешке велике могу бити за мало РВ у случају рата управо катастрофалне. Веома поучан пример у том смислу је југословенско или пољско РВ у другом светском рату, или пример катастрофе египатског РВ у току англо-француске агресије на Суец. У сличне грешке могу упасти и тзв. „велика РВ“, но то није тема овог чланка.

Ако се, насупротив томе, одређивању улоге малом РВ приступа са мање амбиција али зато реално, онда су и решења по свим осталим проблемима реална, почев од оних најкрупнијих до таквих детаља као што су дефинисање принципа борбених поступака малих група или одређивање поступака у организовању стајанки за авионе. Што

је најважније, у случају рата тако припремљено РВ, по правилу, не бива изненађено и успешно извршава оне задатке за које је и предвиђено.

Ширим освртом на најинтересантнија питања покушаћу да укажем на суштину проблема.

### БРОЈНА ЈАЧИНА МАЛИХ РВ И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ

Иако снага једног РВ овиси о много чему, ипак се и разматрањем бројне јачине авијације, тог борбеног дела сваког РВ, могу извући веома корисни закључци. Ево како приближно изгледају број и врста авиона, број посада и инфраструктура РВ неких земаља: Западна Немачка има сада по подацима које су изнели њени војни шефови приближно 800 борбених авиона разних врста, од тога гро чине ловци-бомбардери, вероватно око 400, затим ловци и извиђачи; шведско РВ, које је исто тако на гласу као модерно, има приближно 700—800 борбених авиона, ловаца, ловаца-бомбардера и извиђача. Слична је ситуација и са француским РВ. Остала „мала РВ“, на пример, египатско, грчко, индијско или чешко су вероватно још мања и тешко да прелазе цифру од 500—600 борбених авиона, и то исто тако углавном ловаца и ловаца-бомбардера. За готово сва ова РВ, сем осталог, је карактеристично да уопште немају бомбардерских јединица у свом саставу и да им је помоћна авијација (транспортна, за везу и хеликоптери) сведена на релативно мали број ескадрила. Вредност борбених авиона код свих тих земаља приближно је слична. Ради се о млазним авионима брзине око 1 Маха са сличном носивошћу и радијусом. Нека РВ почињу и са увођењем авиона брзине изнад 1 Маха.

Какви се закључци намећу ако анализирамо поменуте вредности?

Прво, желели то планери оружаних снага тих земаља или не, било то у складу са службеном војном доктрином или супротно њој, очигледна је чињеница да сва ова РВ, па и РВ Западне Немачке (које је наводно изграђивано на бази најновијих и најтемељитијих студија), нису развијена пропорционално јачини копнене војске тих земаља. Сва ова РВ одговарају, нека више нека мање, по броју и типу авиона, по организацији јединица, приближно групацији авијације која се у НАТО зове ТАФ<sup>1)</sup> или у совјетској авијацији „авио-група за подршку“, а које су намењене за непосредну подршку једне армије КоВ. То нису ни снаге које би по нормама великих РВ могле потпуно задовољити све захтеве у подршци једне армије КоВ, јер не могу (боље речено немају за то снаге) остваривати неке најважније задатке из подршке (на пример, заштиту јединица КоВ, неутралисање оперативних резерви, изолацију бојишта и сл.). А баш такви задаци су најважнији у оквиру подршке једне армије у савременој нападној или одбрам-

<sup>1)</sup> ТАФ = Tactical air force (тактичке ваздухопловне снаге).

беној операцији.<sup>2)</sup> Пошто све те земље имају у саставу КоВ и по неколико армија које су по правилу веома добро технички опремљене, са великим бројем оклопних и моторизованих јединица, несклад између јачине КоВ и РВ је још очигледнији и јасно указује на проблем који тиме настаје. Он се састоји у томе што су захтеви КоВ за одређеном врстом подршке далеко већи него што су способности малог РВ да им удовољи. Због тога КоВ такве земље (односно поједине армије КоВ), без обзира на своју снагу и борбену технику којом располаже у другим родовима, неће моћи ни смети дејствовати као армије којима је *увек обезбеђена* задовољавајућа подршка РВ. Многе од тих армија ће најчешће морати да дејствују без подршке и заштите сопствене авијације.

Да би се боље сагледала могућност малих авијација потребно је погледати неке познате оперативне норме великих РВ које су из-

Задатак	Потребно а/п	Потребно приближно а/п за главна дејства		
		а/п ловаца	а/п лов. бомб.	а/п извиђача
Непосредна ватрена подршка јединице КоВ у нападној операцији у трајању од 3—4 часа			150—240	
Непосредна заштита ловцима једне оклопне дивизије на маршу патролирањем		150—200 дању 70—100 ноћу		
За блокирање покрета на једној аутокомуникацији за неколико часова дању			80—100	
За неутралисање аеродрома са две ПСС за 1—2 дана			100	
За рушење и блокирање једне железничке пруге на дубини од 100 км у току 24 часа			80—100	
За неутралисање 2—3 артиљеријска пука за 2—3 сата			100—150	
За уништење ракетних инсталација			40—50	
За фото-извиђање и визуелно извиђање једног оперативног правца				50—70

<sup>2)</sup> Уколико би такво РВ располагало атомским бомбама и пројектилима ваздух-земља, онда се ствар, бар што се тиче ватрене подршке, мења јер је могућно са мање авиона постићи велики ефекат дејства.

рађене на бази ратних искустава. Тако, на пример, број авио-полетања са класичним убојним средствима за одређену врсту тактичких задатака авијације, кад се употребљава данас класични тип ловца-бомбардера или ловца, изгледа као на предњој шеми.

А ево како приближно изгледају норме које вреде за прву фазу једне типичне нападне операције у погледу потребне авијације за извршење појединих оперативних задатака у подршци армије уз претпоставку да употребљава класична убојна средства:

НАМЕНА	Потребно укупно а/п за потребан ефекат дејства	Врсте тактичких дејстава авијације
Авио-припрема нападне операције (траје више дана)	Од 400—500 а/п до неколико хиљада	<ul style="list-style-type: none"> <li>— освајање превласти у ваздуху;</li> <li>— извиђање и фото-снимање;</li> <li>— заштита груписања КоВ, разбијање саобраћајних линија противника;</li> <li>— неутралисање система везе;</li> <li>— осматрање итд.</li> </ul>
Ватрена подршка авијацијом у току пробоја тактичке дубине (траје 2—3 дана)	2000—3000 а/п ловачке и ловачко - бомбардерске авијације	<ul style="list-style-type: none"> <li>— непосредна ватрена подршка продирућих јединица;</li> <li>— посредна ватрена подршка дејством по циљевима у дубини одбране.</li> </ul>
Заштита главних снага армије	3500—4000 а/п ловаца	<ul style="list-style-type: none"> <li>— непосредна заштита ловцима патролирањем над објектом;</li> <li>— блокирање и напади на аеродроме;</li> <li>— пресретање из дежурства.</li> </ul>
Хеликоптерски превоз	500—800 полетања	<ul style="list-style-type: none"> <li>— хитни транспорт јединица и технике;</li> <li>— мали тактички десанти;</li> <li>— санитетски превоз.</li> </ul>
Извиђање	500—700 а/п	<ul style="list-style-type: none"> <li>— борбено извиђање;</li> <li>— тактичко извиђање на дубини до 300 км;</li> <li>— специјално извиђање.</li> </ul>

Према овом последњем прегледу потребно је, дакле, укупно 7 000 — 9 000 авио-полетања за 3—4 дана операције рачунајући да у току авио-припреме није било значајнијих дејстава. За то време већина малих РВ, под условом потпуне концентрације свих снага за такав задатак, могла би извршити (ако је ситуација повољна) највише 4 000 — 6 000 авио-полетања.

Довољно је упоредити потребни број авио-полетања из наведених прегледа са могућним напрезањем неког малог РВ, па да видимо да је мало РВ, јачине од рецимо 500 борбених авиона, једва способно (под условом да употреби све снаге) за извршење једног од наменских задатака или један-два мања задатка тактичког значаја. Овако ограничене способности захтевају и да се упитамо како би такво РВ било најбоље употребљавати. Да ли га употребити тако да на месту и у времену које највише доприноси вођењу рата изврши најважнији задатак (истовремено само један, јер је то максимум), на пример, да

свим снагама подржи операцију једне армије КоВ, да нападне аеродроме и неутралише део непријатељеве авијације на једном фронту, да се усредреди на рушење комуникација, мостова итд? Односно, да ли га употребити тако да свакодневно изврши одређен број авио-полетања и низ мањих разноврсних задатака, тј. да помало пресеће, да понешто подржава јединице КоВ, да и извиђа, да, укратко речено, дејствује истовремено извршавајући разне задатке и на разним секторима фронта? Мислим да није тешко одговорити шта је боље.

Полазећи од принципа груписања снага, економисања снагама итд., очигледно је да је добар једино први, а можда, у нарочито повољним ситуацијама, и неки средњи начин употребе, јер се само тако може постићи одређено економисање у употреби авијације, задовољавајући ефикасност и резултате у односу на утрошена средства и релативну безбедност дејства. Распарчавање снага малог РВ на све и свима значи изгубити га.

### УСЛОВИ ЗА ДЕЈСТВО МАЛОГ РВ И ЊЕГОВЕ МОГУЋНОСТИ

То је, такође, интересантно питање. Наиме, постоје схватања да мала РВ у будућем рату немају никаквих шанси да се одрже и да дејствују. Због тога треба размотрити то питање, јер о схватањима о њему овисе и други закључци о малом РВ. Треба прво утврдити какви ће заиста бити услови, а затим и шансе за дејство малог РВ.

Вероватно је да ће, по правилу, услови за дејство малог РВ бити сложенији и тежи од оних под којима ће дејствовати велико РВ, па и кад је његово дејство уклопљено у дејства великог РВ на једном ратишту. Међутим, то не значи да ће услови бити увек исти, тј. неповољни за мало РВ. Много је вероватније да ће се услови често и брзо мењати, било променом опште ситуације у ваздуху над ратиштем, изменом односа снага, груписањем, новом тактиком, употребом нове врсте авиона или због неког другог чиниоца. Због тога није правилно ни мале авијације стављати а priori у неке врло тешке услове и не признавати им могућност да, било сопственим снагама и начином дејства, било користећи општу ситуацију, не створе себи услове за дејство, који могу бити и врло повољни. Зато ће, не само теоретски већ и практично, постојати могућност да се и мало РВ наизменично нађе у једној од ситуација које ће више или мање бити сличне или:

- а) ситуацији у којој противничково РВ има више или мање изражену превласт над целим или битним делом ваздушног простора;
- б) ситуацији приближне равнотеже и једнаких могућности са непријатељевим РВ;
- в) ситуацији у којој мало РВ има повољније услове за дејство, било због премоћи у броју или због неког другог разлога.

О томе у којој ће од тих ситуација мало РВ дејствовати овисиће његове борбене могућности, начин груписања и базирања, врсте задатака које ће моћи извршавати и све остало.

Да мало подробније анализирамо могућности малог РВ у свакој од тих или томе сличних ситуација.

СИТУАЦИЈА У КОЈОЈ ПРОТИВНИКОВО РВ ИМА ВИШЕ ИЛИ МАЊЕ  
ИЗРАЖЕНУ ПРЕВЛАСТ НАД ЦЕЛИМ ИЛИ БИТНИМ ДЕЛОМ  
ВАЗДУШНОГ ПРОСТОРА

Како и кад таква ситуација настаје није предмет истраживања овог чланка, али треба рећи да би баш таква ситуација могла бити карактеристична за мале земље и мала РВ у почетку рата или у случају изоловане агресије на такву земљу. То је ситуација у којој нападач, уз употребу јаких снага КоВ, употребљава и јаке снаге РВ (ваздушну армију) да би својој КоВ пружио подршку и заштиту и снажним ударима по важнијим војним јединицама, објектима (у томе су аеродроми од првенствене важности) и комуникацијама, спречио организовану одбрану и маневар браниоачевих снага. У односу на РВ, тежња нападача је да га одмах неутралише на земљи (Југославија, Пољска и Француска у другом светском рату или Египат у 1956. години).

Имајући на уму овакав поступак који се готово на исти начин много пута понављао поставља се питање: има ли мало РВ у таквој ситуацији могућност да се одржи и како га можемо корисно употребити? Сигурно није решење подићи сву авијацију и супротставити се, било борбом против нападајућих ескадрила или нападама на аеродроме, снази која је неколико пута бројно јача и технички боље опремљена. Није решење ни упустити се у борбу са стотинама нападајућих јуришних авиона и бомбардера, које прате стотине ловаца, и тако барем показати вољу, морал и спремност да се погине. Не треба ни мирно примити као сигурну чињеницу да ће јача авијација уништити слабију још на аеродрому и да се ту не дâ ништа учинити, па је боље онда бар полетети. Прво решење није добро зато што основни циљ противника и јесте да изазове мало РВ на такво дејство и да га уништи. За то постоји низ примера из другог светског рата. То није добро и зато што се, по правилу, изгуби цело РВ и најбољи летачки кадар, а да се за узврат не добије готово ништа. Друго решење, исто тако, није добро јер се не постиже ништа, а изгуби се све. А треће је дефетистичко гледање, чије корене треба тражити у нападању под утицај пропаганде и погледа великих земаља и великих РВ.

Међутим, за излаз из такве ситуације, која није лака, морају се још у миру припремити одговарајућа решења и поступци. Треба најпре наћи решење како да се мало РВ извуче испод удара великог, како да се на погодан начин сачува и да дејствује само онда кад је то корисно. У таквој ситуацији малом РВ не треба давати било какве значајније задатке у подршци КоВ (на пример, заштиту јединица, дужу ватрену подршку итд.), јер их не може извршити из простог разлога што би противдејством непријатељеве ловачке авијације и других средстава ПВО било десетковано још у лету ка циљевима.

Значи, кад противничко РВ има превласт, главни циљ малог РВ треба да буде да избегне уништење. То се може постићи самс

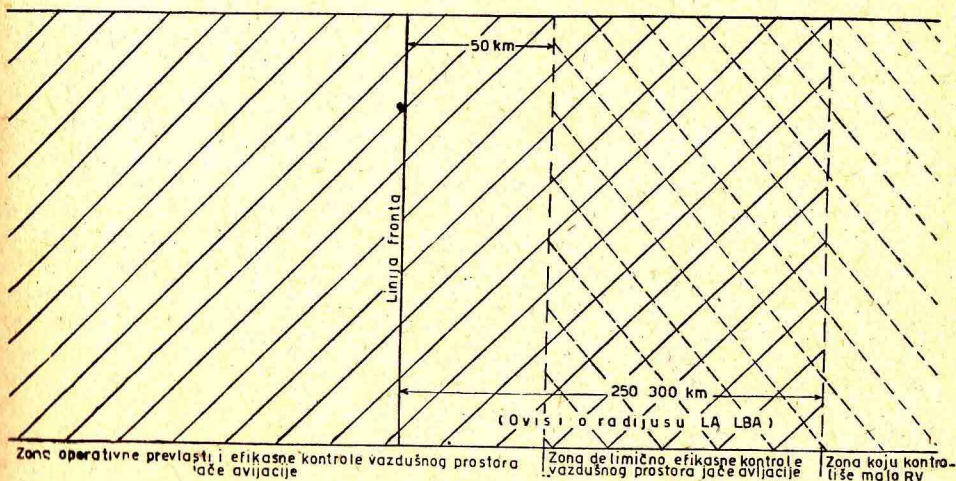
ако се том циљу прилагоди целокупан распоред јединица на аеродроима, ако се авијација растури по малим јединицама и на велике удаљености од центра аеродрома, ако се добро припреме и организују стајанке за авионе, ако су добро заштићене непосредним распоредом ЛПАА, ако се на време и брзо мења распоред авијације, ако се редовно спроводе опсежне мере маскирања, изграђује низ лажних аеродрома и примењују сва остала *обмањивања*, све са циљем да *уништавајући ударици падну у празно*.

У том случају не би требало очекивати друге губитке, поготово не у људству, сем што ће аеродроми бити рушени и што ће се изгубити нешто авиона.

Све док трају услови о којима је реч, дејство малог РВ би се у ствари сводило на припремљене изненадне ударе у зони бојишта, дејство у лошим метео-условима и ноћу, као и на борбу против непријатељевих извиђача.

Добро би било поштовати и правило да се не држи ни једна група авиона, па ни ловци, у приправности на почетку ПСС, јер је то сувише велики ризик и највероватније би већина таквих група била уништена на самој ПСС изненадним дејствима непријатељевих ловаца и ловаца-бомбардера који ће, што је више него сигурно, стално држати све аеродроме под контролом. Правилније и реалније је држати авионе на стајанкама удаљеним, ако треба, и 5 до 6 км од ПСС и тек кад се добије задатак и кад су извршене све припреме за лет, довући их до ПСС и одмах узлетети. У овом случају критични период биће само оно време које је потребно да авион дође од стајанке до ПСС и да полети.

У оваквој ситуацији, чак ако је изражена и у врло великој премоћи непријатељевог РВ, ипак неће бити озбиљније угрожена и



Шема 1.

спречена употреба помоћне авијације (хеликоптери, лаки авиони за везу и транспорт) и оне борбене авијације која не тражи бетонске ПСС. Међутим и таква авијација може рачунати на успех само под условом да своје летове и дејство сакрије од непријатељевог осма-трања.

Груб шематски приказ могућности једног и другог РВ може се видети из шеме 1.

#### СИТУАЦИЈА ПРИБЛИЖНЕ РАВНОТЕЖЕ И ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ СА НЕПРИЈАТЕЉЕВИМ РВ

Ситуације сличне овој појављиваће се врло често, може се рећи и претежно, ако се разматра рат у целини. Оне се стварају било као последица сличне ситуације на целом ратишту, или што се фронт на којем дејствује то мало РВ налази ван основних стратегијских праваца, те на њему противник није ангажовао веће снаге својег РВ (јер су му заузете на главним правцима). Таква ситуација може настати и као резултат ограниченог, локалног рата у којем се употребљавају само ограничене оружане снаге, посебно у РВ. Све такве ситуације даваће и једном и другом РВ једнаке шансе и од пресудног значаја биће такви чиниоци као што су: борбена извежбаност авијације, ефикасност и квалитет командовања, квалитет борбене опреме, маневарске способности РВ, број и оспособљеност аеродрома итд.

Тада ће бити могућно да час једна, час друга страна одређеном акцијом, створи себи повољније услове за дејство, обезбеди на појединим секторима фронта тактичку превласт и т. сл. У зони бојишта, по правилу, ни једна авијација неће имати превласт, док ће ваздушни простор у дубини сваке зараћене стране бити под више или мање ефикасном контролом сопствене авијације.

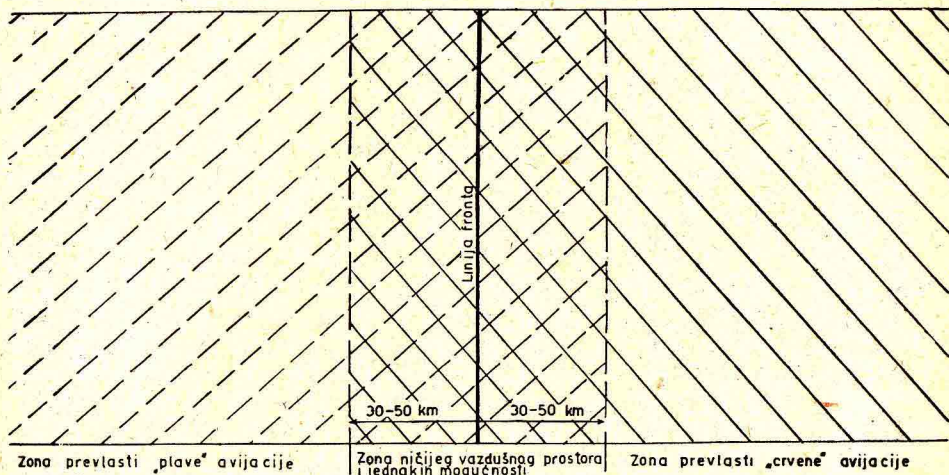
Могућности за дејство малог РВ у таквој ситуацији су многе боље. Оно може да покуша, користећи слабе тачке противниковог РВ (необезбеђено базирање, слаба служба ВОЈИН итд.), да концентрисањем сопствених снага неутралише противниково РВ (групацију). То би био максимални циљ и увек треба испитати да ли постоји могућност за тако нешто, јер таквим дејством РВ решава на најефикаснији начин заштиту сопствене КоВ, спречава извиђање и ствара себи врло повољне услове за ватрену подршку КоВ. Ово наглашавам зато што баш такав задатак општевојни команданти често сматрају непотребним и тешко усвајају предлоге авијатичара у том смислу.

Уколико је горњи циљ претежак и нереалан с обзиром на конкретне услове, ипак ће готово редовно бити могућно да се брзим маневром и груписањем авијације на најважнији сектор фронта снажно подржи једна армија КоВ. Биће могућно обезбедити релативно успешно извиђање зоне бојишта, па и веће дубине, пружити прилично ефикасну и дуготрајну ватрену подршку јединицама КоВ, а повремено и прилично добру заштиту од напада ловаца-бомбардера. Таква ситуација дозвољава да се брже и ефикасније дејствује и, ако је то по-



требно, да се поједине групе ловаца и ловаца-бомбардера држе у приправности на самој ПСС.

Шематски приказ такве ситуације и обостране могућности виде се на доњој шеми.



Шема 2.

### СИТУАЦИЈА У КОЈОЈ МАЛО РВ ИМА ПОВОЉНИЈЕ УСЛОВЕ ЗА ДЕЈСТВО

Она може настати било као последица опште стратегијске превласти савезничких снага на једном ратишту или као резултат одређеног стања само на сектору фронта на којем дејствује то мало РВ, као и у ограниченом локалном рату. У светском рату то је и ситуација у којој мало РВ, иако није јаче од групације авијације постављене наспрот њему, користи општу надмоћност и дејство савезничког РВ.

Могућности малог РВ су, разумљиво, у таквој ситуацији највеће. Оно може примити на себе дуготрајну и плански припремљену подршку неке армије КоВ и у оквиру ње извршавати и врло крупне задатке. Може решавати и озбиљне самосталне задатке за рачун Врховне команде. Дејство може бити много офанзивнијег карактера и на већој дубини. Може летети у већим групама и продужавати снагу удара и јачину ватре по објектима напада. Постоје мишљења да су такве повољне ситуације за мало РВ немогућне. Међутим, њихово стварање не зависи само о објективним факторима, већ (и то врло много) и о субјективним. У прилогу томе говоре и многи искуствени примери из другог светског рата. Најлепши је свакако дејство британске ловачке авијације у 1940. год. Исто тако, 1944. год. РВ НОВ Југославије имало је само неколико ескадрила а контролисало је цео ваздушни простор над Југославијом (у оквиру својег радијуса), иако је у то време немачко РВ које је базирало само на простору северне

Италије, Аустрије и северозападне Југославије било бар десет пута јаче. Разлоге не треба објашњавати.

Све ове различите ситуације, а у вези с њима и различите могућности малог РВ, реално су могућне и наизменично ће се и реализовати. Зато је потребно да се свако мало РВ припреми за дејство у свим таквим ситуацијама.

#### НАЧЕЛА УПОТРЕБЕ РВ И ЊИХОВА ПРИМЕНА НА МАЛА РВ

Познато је да постоје одређена начела заснована на изучавању целокупног искуства из употребе РВ у разним ратовима. Поставља се питање колико се она могу применити и на мало РВ, односно колико при употреби малог РВ друкчије поступати. Ово питање је логично и врло актуелно, јер се и при површном изучавању историје дејстава РВ у досадашњим ратовима наилази на доста примера да је пренебрегавање тих начела доводило поједина РВ до тешких пораза. Сетимо се само пораза италијанске авијације у Африци или катастрофе француског РВ у 1940. години и томе сличних примера. Значи, иако од начела не треба правити фетиш, треба строго проверавати у свакој ситуацији која од њих су нарочито значајна и важна. За мала РВ то је веома важно питање и зато је корисно да се утицај и важност неких од најважнијих ваздухопловних начела у најкраћим цртама размотре.

*Офанзивност при употреби РВ* је начело које је увек упозоравало, па и данас упозорава, на то да је РВ део оружаних снага који изричито не трпи дефанзивна дејства и да је ефикасно само ако се, користећи погодне моменте, циљеве и секторе фронта, употребљава нападајући. То начело важи и за мало РВ.

*Сасређеност дејства и груписање на најважнији задатак.* То начело говори да треба од много могућних задатака и могућности изабрати *најважније* и за њихово извршење груписати главне снаге РВ. Очигледно је да и то начело, чије је придржавање пресудно и за успех „великих“ РВ, мора бити још важније за мало РВ код којег би цепкање и онако скромних снага на много задатака било права катастрофа. Пошто би резултат био никакав, били би узалудни и сви они огромни напори и средства која се дају на РВ у миру.

*Изненадност дејства* је начело које важи увек и за све. За мала РВ то је битан услов за успех у дејству.

*Економичност употребе* посебно је важна за мала РВ. Знајући како се оно брзо троши, како је осетљиво на губитке, треба га заиста употребити само тамо где се такав задатак не може на други начин и другим средствима извршити и само онда ако ће губици бити сносљиви и у сразмери са постигнутим резултатом. То је и за највеће РВ битно начело, а за мала РВ сматрам да је најважније.

Сем тих постоје и друга начела, но нема потребе да се овде свабрајају и анализирају. Ова која су поменута довољно снажно упо-

зоравају на то да је за мало РВ још значајније и важније да их се придржава него за велико, да их при начину употребе, базирању, тактици, нормама напрезања, командовању итд. примењује и реализује.

#### УТИЦАЈ ЗВАНИЧНЕ ВОЈНЕ ДОКТРИНЕ ЗЕМЉЕ НА УПОТРЕБУ МАЛОГ РВ У РАТУ

У почетку чланка било је о томе питању речи. Мислим да је погодно да се доктринарне поставке поклапају, сем са нашим жељама, и са стварношћу, да су реалне у односу на стање и могућности оружаних снага у целини, и сваког појединог дела. Такође је важно да доктрина заснива своје поставке и на прихватању и примени опште важећих начела о употреби, командовању, начину тактичких дејстава РВ, која представљају неку врсту научне истине и имају трајну вредност. Такође је важно да се кроз војну доктрину правилно одражава и утицај борбене технике којом се може располагати или се располаже. Тиме не мислим умањити примаран утицај војне доктрине јер је сигурно истина да свако РВ треба изграђивати по структури, величини, опреми и организацији тако како одговара општим интенцијама усвојене војне доктрине.

Ако се о томе не води рачуна могућно је, на пример, увести у наоружање РВ авион који по својим тактичко-техничким особинама захтева такав начин коришћења, уређење и организацију аеродрома, система везе и командовања, који више или мање одудара од општих доктринарних ставова о начину вођења рата и у том оквиру од начина употребе РВ и његове улоге.

Утицај доктрине испољава се веома снажно на сва питања из домена РВ, у првом реду на улогу РВ у рату, затим на начин употребе РВ, а преко тога и на састав авијације по врстама; на избор борбене технике; на организовање и начин командовања, а посредно и на све остале факторе — све до материјално-техничког обезбеђења и попуне РВ. Утицај војне доктрине на употребу РВ у рату првенствено ће се испољавати у том смислу што ће му доделити одређену улогу и намену у склопу оружаних снага. А она, иако се ради о малом РВ, може бити веома различита.

Одређена доктрина утицаће и на одређивање важности и значаја појединих врста дејстава и задатака РВ, или ће, чак, поједине врсте одбацити. Тако ће, на пример, за неко мало РВ основна бити јуришна дејства из простог разлога што за ловачка није способно или, пак, што му је главни задатак подршка КоВ. Друго неко РВ чија земља, рецимо, није толико угрожена од напада копном већ поморским и ваздушним десантима, разумљиво, имаће главни задатак да спречава (самостално или са другим деловима оружаних снага) такве десанте. Треће РВ ће имати, опет због тога што су копнени делови оружаних снага механизовани и оклопни и што се имају у плану офанзивна

дејства, првенствени задатак да заштити борбени поредак тих снага у дејству и покрету.

Зато што доктрина тако захтева и зато што су способности малих РВ ограничене, долази до извесне њихове специјализације за једну врсту дејстава, за главни задатак, док се остали занемарују или одбацују. Другим речима, мала РВ добијају само једну, највише две, од многих могућних намена и задатака које има неко комплетно и велико РВ. Додуше, има покушаја и код малих РВ да у свему опонашају велико РВ (како по организацијској структури, тако и по намени и улози) што је нереално а и опасно.

Усвојена стратегија вођења рата и предвиђени тактички поступци оружаних снага (пре свега КоВ) веома ће снажно утицати и на изградњу и органски састав РВ. Земљама чије ће оружане снаге примењивати не само фронталне облике ратовања, већ можда још више покретне маневарске борбе закључно са партизанским начином ратовања потребно је РВ по много чему другог типа и врсте. Сем тога, и услови који настају као последица таквог ратовања веома снажно утичу на стварне могућности и способности РВ. У таквом рату биће и ситуација (или треба бити спреман за њих) кад се неће моћи обезбедити одговарајући аеродроми, системи везе, осматрање ваздушног простора, снабдевање горивом и убојним средствима итд. То су ситуације у којима РВ, засићено супермодерном техником уопште, не може функционисати са сопствене територије, те ако се такве ситуације сматрају нормалним а не изузетним, онда је погрешно и развијати РВ у чијем се саставу налази таква борбена техника која апсолутно захтева и одређену стабилност територије, сигурност ваздухопловних инсталација, развијену техничку базу за одржавање и веома развијену службу снабдевања. Насупрот томе, могућно је постићи добре резултате и са РВ које би по техници, организацији и задацима било прилагођено том типу рата. То би морало бити лако и технички једноставно РВ, са искључивом наменом да помогне КоВ у превозењу, маневру, извиђању бојишта, а повремено и да јој пружи ватрену подршку авионима који не условљавају велике аеродроме, који нису компликовани и лако се одржавају. То би, у првом реду, била снажна помоћна авијација и лаке врсте борбене авијације, пре свега извиђачке и јуришне, које би непосредно потпомагале дејства КоВ и чији начин и тактика дејства не би захтевали стварање компликоване организације на земљи, нити обезбеђење претходних услова за дејства, као на пример, превласт у ваздуху и слично. То би било РВ које би дејствовало неком врстом партизанске тактике. Међутим, мора се јасно подвући да такво РВ има много мању ударну снагу и борбену вредност, да је веома ограничено и да од њега не треба тражити да било кога заштити или дуже подржи својом ватром.

Разматрање утицаја усвојене доктрине и начина вођења рата ипак указује на то да РВ мале земље мора због низа објективних фактора и ограничених могућности развоја бити наменски предвиђено и специјализовано.

Командовање је посебно интересантно, а каткад и проблемско питање за мала РВ. Ради се у суштини о два питања: прво је, ко и како треба да одлучује о употреби и дејству РВ и, друго, колико специфичност авијације као рода тражи одређен систем командовања. Ова питања често се не постављају тако, већ ко је важнији, ко има већу улогу, што целу дискусију одводи потпуно погрешним правцем.

Мислим да је потребно одмах и јасно рећи, јер то после два светска рата у којима је употребљено и РВ не би требало стављати под сумњу, да одлучивање о употреби РВ јесте и треба да увек буде неутуђиво право општевојних команданата. Никад не би требало да командант РВ (не само код малог него ни код највећег) ни на једном степену одлучује о употреби РВ, већ да има само право да ту употребу предлаже. Ако се ово становиште схвати како треба онда је решен и главни проблем. Којим општевојним командантима и у ком обиму треба дати то право највише овиси о томе о каквој се авијацији ради. Међутим, и ваздухопловним старешинама треба дати одређена права и аутономију у командовању да би могле успешно реализовати добијене задатке, јер то специфичност командовања РВ тражи. Авијација (као уосталом и сваки други род) има своје специфичности које утичу на начин командовања. Специфичности авијације су у томе што она може испољити своје дејство на огромним просторствима. Она има огромну моћ маневра и може се за најкраће време масовно појавити на стотине и хиљаде километара од места базирања. Њена специфичност је и у томе што се креће (лети) огромном брзином те се због тога у динамици извршења задатка мора централизовати низ функција командовања. То су све оне функције које се могу ефикасно извршавати једино ако су у рукама оног командног степена који има целокупан преглед ситуације у ваздуху у оквиру једног целог стратегијског фронта (ратишта). Зато се централним командним органима морају дати много шира овлашћења и одговорности него у КоВ. На пример, о кретању пешадијске чете, где ће логоровати, како заузети положај итд., довољно је да зна и води бригу највише командант пука, док за ескадрилу сличне одлуке (на пример, на којем ће аеродрому базирати, колико се напрезати итд.) треба да доноси командант РВ. Не само о ескадрили, већ чак и ниже, о сваком пилоту и сваком авиону мора се водити евиденција и одлучивати у команди РВ. Кад се то узме у обзир одређена аутономија изгледа логична, а „централизам“ неопходан. Немогућно је остварити ефикасно командовање, безбедност дејства, праћење ситуације и ефикасно реаговање на сваку промену, а оне су врло честе и брзе, ако најстарије ваздухопловне команде немају одређена овлашћења и права која им омогућавају да ефикасно руководе борбеним дејствима авијације, да одређују начин извршења задатака, да, ако то измена ситуације захтева, одустану од планираног задатка, јасно, информишући о томе општевојног команданта.

Таква овлашћења и степен самосталности командних органа РВ омогућују да се брзо и ефикасно искористе оне добре особине авија-

ције које је и чине снажном ударном снагом, увек спремном да удари на било којем делу фронта и пружи одлучну подршку јединицама КоВ, а да се умање или потпуно отклоне њене слабости које могу бити веома озбиљне.

У неку врсту проблема, везаних уз командовање ратним ваздухопловством, спада и погрешно схватање да је авијација такав род који може одмах, чим то неко зажели или нареди, да полети и успешно дејствује. Истина је само у томе да може заиста доста брзо полетети, али не и успешно дејствовати. Припрема за дејство и организацијски процес у РВ нису једноставни, није довољно упрети оловком на неко место на карти 1:500 000 или „милионки“ и рећи: „Овде је артиљеријски пук, уништите га“ — па да већ на основу тога авијација може извршити задатак. Организацијски процес, процес припреме за извршење задатака је врло сложен у ваздухопловним штабовима, захтева дуге и пажљиве процене и изучавање. Због тога се брзо дејство авијације може обезбедити само ако је ваздухопловни штаб непрекидно у току ситуације, ако је циљ правовремено фиксиран и дефинисан, ако се обезбеде детаљни подаци за објекте дејства авијације, ако постоје фото-снимци и остали подаци који су потребни за одлуку. Само тада је могућно такав задатак хитно пренети на одређену авијацијску јединицу и извршити га у релативно кратком времену. У свим осталим случајевима треба извршити све оне претходне припремне радње и изучавања која су карактеристична и за сваки други штаб.

Значи, да би авијација била брза, штабови јој морају правовремено припремити све податке и проценити све могуће врсте дејстава и објекте. То се може постићи ако ваздухопловне команде непрекидно извиђају распоред непријатељеве КоВ, допуњују податке о свим објектима на фронту и у дубини, ако имају свеже снимке и анализе, ако стално прате кретање сваке веће групације КоВ, саобраћај комуникацијама итд. За такав рад треба имати развијене команде и одређену самосталност у одобравању авио-полетања.

Често је потребно више од 50% авио-полетања утрошити на тзв. *обезбеђујућа* дејства, без којих није могућно успешно извршити ни главна. То значи да ће често бити и таквих ситуација где ће ваздухопловни командант у свом предлогу општевојном команданту захтевати да се те снаге (полетања) ставе њему на располагање, а да се за подршку јединица КоВ употреби свега 50% авијације. За мале авијације постотак снага за сопствена обезбеђујућа дејства неће никад бити мањи од 20 до 30%.

Кад се размотри питање које би команде КоВ (РМ) имале право да у одређеном обиму употребљавају авијацију, долази се до закључка да то овиси о два фактора: о каквој врсти авијације, по намени и борбеној техници, се ради и какав задатак јој се даје.

Очигледно би требало да ВК сваке земље задржи за себе одлучивање о употреби и напрезању борбене авијације, јер је она високе борбене вредности, врло скупа и у наоружању има авионе великог радијуса и велике носивости (било убојних средстава или

терета). Армије, или чак дивизије и бригаде КоВ, треба да имају у свом саставу (или да је њима на располагању) авијацију која је по својим особинама прилагођена оним задацима који су за те јединице најмногобројнији и стални. Нормално је да армија, или група армија КоВ, буде та општевојна команда која на основу општих директива ВК одлучује о употреби додељене авијације, као што је логично да авијацији најбоље може поставити задатак у погледу, рецимо, непосредне ватрене подршке онај командант КоВ за чији рачун се она врши, те је и логично да се њему у том смислу додели право да одлучује о искоришћавању одређеног дела напрезања авијације. Постоје врсте авијације, као што је лака и помоћна, па и задаци, као што је непосредна ватрена подршка, где добру одлуку о дејству једино и могу донети нижи команданти КоВ и где је чак пожељно, ако је икако могућно, такве јединице авијације (на пример, ескадриле за везу, хеликоптерске ескадриле итд.) приближити фронту и оперативно их потчинити јединици КоВ.

Све у свему, очигледно је да и по том питању нема опште шеме и само једног решења. Међутим, било би зло не уочити и чињеницу да је о многим питањима за све врсте авијације потребно водити рачуна из једног центра. Зато има велик значај начело о централизованог употреби и командовању ратним ваздухопловством, које је у истој мери у којој се у свим вежбама и ратовима непрекидно потврђивало било и оспоравано. За мало РВ нема ништа пресудније и важније, без обзира на облик и форме рата, да о његовој употреби одлучује ВК оружаних снага, а извршно командовање да буде концентрисано у рукама команде РВ. Та два командна тела знаће најбоље кад ће бити пожељно, колико и за које време децентрализовати употребу и командовање.

Кроз ових неколико питања покушао сам изнети и осветлити проблеме везане за остваривање улоге малог РВ. То, јасно, нису сви проблеми о којима овисе могућности таквог РВ, али се и помоћу њих може доћи до следећих закључака изнетих у најсажетијем виду:

Мало РВ мора одустати од покушаја да буде сваштарско и да опонаша велика РВ.

Мало РВ не може уопште претендовати на успешно извршавање неких задатака, на пример, значајна самостална дејства, ефикаснију и дуготрајнију заштиту, одређене врсте оперативног извиђања итд.

Мало РВ мора бити и универзалне способности како по борбеној оспособљености пилота, тако и по способностима авиона. Идеално би било кад би мало РВ имало само један тип борбених авиона (ловац-бомбардер), оспособљен за разне ловачке и јуришне задатке и универзално оспособљене пилоте за разне врсте борбених дејстава. У том случају могућно је највећи део авијације груписати и употребити за извршење најважнијег задатка, а олакшан је и маневар авијацијом с фронта на фронт.

Мало РВ мора рачунати с тим да ће непријатељ покушати да га одмах уништи. Зато се мора опремити таквом борбеном опремом

и тако организовати базирање да може издржати и преживети нападе. Мало РВ мора бити жилаво, покретљиво и по техничкој опреми једноставно. Велика је заблуда веровати на основу мирнодопских вежби — кад неки супермодеран авион оставља снажан утисак, а нека радарска инсталација да све зна и открива — да ће таква техника бити исте вредности и у рату.

Мало РВ мора добијати и реалну *улогу* и само оне задатке који су најкориснији за вођење рата у целини, који се могу извршити уз разумне губитке РВ.

Мало РВ ће, по правилу, имати борбену технику слабијег квалитета од великог РВ; исто тако чешће ће дејствовати у неповољним условима, него обрнуто. Због тога успех малог РВ овиси, пре свега, о одличном командовању и употреби и о борбеној извежбаности авијације. У погледу ова два захтева мало РВ које претендује на неки успех мора бити изнад светског просека.

Генерал-потпуковник авијације **ВИКТОР БУБАЊ**

